

सुन्तलाजात फलफूलको फल कुहाँउने

औसाकिरा/ चाईनिज सिट्रस लाई (Bactrocera minax)

चाईनिज सिट्रस फ्लाई (Bactrocera minax) सुन्तलाजात फलफूलको फल कुहाँउने एक थरिको भिङ्गा हो । यो भिङ्गा अन्य प्रजातिको भिङ्गा भन्दा ठूलो हुन्छ र यसले एक वर्षमा एक पटक मात्र आफ्नो जिवनचक्र पुरा गर्दछ । अन्य प्रजातिको भिङ्गा जस्तो फेरोमोनहरूमा यी आकर्षित हुँदैनन् ।

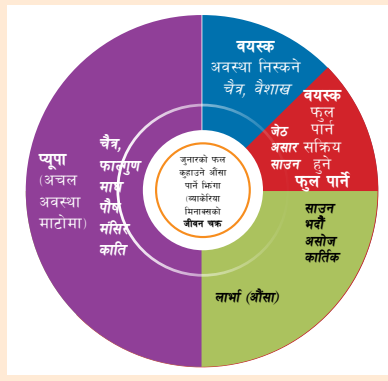
व्यवस्थापनका विधिहरू :

भिङ्गाको जिवनचक्र बारे जानकारी हुनु:

- यस प्रजातिको भिङ्गाको जिवनचक्र पुरा गर्न १ (एक) वर्ष लाग्ने ।
- अण्डा, लार्वा, प्युपा र वयस्क गरि चार अवस्था हुने ।
- प्युपा अवस्था माटोको सतह भन्दा ३-७ से.मि तल सम्म बस्दछ ।
- यसरी माटोबाट ५ देखि ७ महिना पछि वयस्क निस्कन थाल्दछ । (चैत्र-शाख देखी निस्कन सुरु गर्ने र जेठ-असारमा अत्याधिक संख्यामा देखिने)
- यसरी निस्केका वयस्क पोथि भिङ्गाले मुखको सुड जस्तो भागले फल छेडि भित्र ५० देखि २०० सम्म संख्यामा अण्डा पार्दछन् ।
- करिब ३० दिन पछि यि अण्डाबाट करिब १२-१९ मि.मि लम्बिला सेता औँसाहरू निस्कन्छन् ।
- यसरी निस्केका औँसाहरू १५ दिन सम्म फलको गुदि खान्छन् र परिपक्व भई फल छेडेर निस्कई माटोमा भर्छ र प्युपा अवस्थामा जान्छन् ।

औसाले क्षति गरेको फल

भिङ्गाको जिवन चक्र

वयस्क भिङ्गा

किराको प्रकृति बारे जानकारी हुनु:

- यी किराका वयस्क अन्य थरिका भिङ्गा जस्तो मिथाईल युजिनल वा क्यु ल्यूरमा आकर्षित हुँदैनन् ।
- पोथि भिङ्गाप्रोटीन बेट (चारो) मा आकर्षित हुन्छ ।

किराको वयस्क निस्कने समयको अनुगमन गर्नु:

- बगैँचाको उचाई अनुसार फाल्गुन चैत्र बैशाख महिनामा औँसा किरा संक्रमित बगैँचाको रुख मुनि जाली/भुल थापेर वा प्रोटीन बेटको पासो थापेर वयस्क भिङ्गा निस्कने समयको अनुगमन गर्नुपर्दछ ।

प्रोटीन बेट तयारी र स्प्रे:

- एक भाग प्रोटीन बेटमा दुई भाग पानी मिसाई राम्ररी घोल्ने र वयस्क भिङ्गा निस्केको १०-१५ दिनमा स्प्रे कार्य सुरुवात गर्ने ।
- तयारी प्रोटीन बेट ५० मि.लि घोल ०.५ देखि १ वर्ग मिटर पातको तल्लो भागमा छर्ने ।
- प्रोटीन बेट प्रत्येक तिन सुन्तलाजात फलफूल बोटहरू मध्ये १ बोटको निश्चित ठाउँमा (स्पेट विधि अनुसार) हप्ताको १ पटक गरी जम्मा १०-१२ पटक छर्ने ।

किरा संक्रमित फलको सरसफाईमा ध्यान दिऔ

सुन्तालाजात फलफुल (सुन्ताला, जुनार, निबुवा, कागती, भोगटे आदि अमिलो जातको फलमा) लाने औसा किराको बारेमा सबै कृषक दाजुभाई दिदिबहिनीहरूले यो कस्तो हुन्छ यसको जिवन चक्र कस्तो हुन्छ हाम्रा फललाई कसरी नोक्सान गर्छ भन्ने कुरा बुझ्नु अति जरुरी छ। यति बुझे पछि यो किराको कुन-कुन अवस्थामा के-के गर्दा यसको सन्तान वृद्धिमा रोकथाम हुन्छ भन्ने कुराहरूको बारेमा जानकारी लिनु अति जरुरी हुन्छ र किराको जिवन चक्रको अवस्था अनुसार नियन्त्रणका उपायहरू प्रयोग गरि हाल्नुपर्छ। अमिलो जातको फलमा लाने किरा औसा पर्ने एक थरिको भिङ्गा हो, जसलाई चाइनिज citrus fly (Bactocera minax) तथा नेपालीमा ढाडेभिङ्गा पनि भनिन्छ। यो भिङ्गा बारुला जस्तै अन्य प्रजातिको भिङ्गाहरू भन्दा ठुलो आकारको हुन्छ। यो भिङ्गा ब्याट्रोसेरा मिनाक्सले एक वर्षमा एक पटक मात्र जीवन चक्र पुरा गर्ने भयकोले एकबेते भिङ्गा पनि भनिन्छ। यो भिङ्गा अन्य प्रजातिको भिङ्गाहरू जस्तो फेरोमोन पासोमा आकर्षित हुदैन। किरा ब्यबस्थापनको लागि लोरको बयस्क भिङ्गा अनुसार तथा नियन्त्रणको लागि प्रोतिन्पासो थप्ने र क्षेत्रगत किरा नियन्त्रणको बिधि अनुसार प्रोटीन बेट छर्ने गर्नु पर्दछ।

लार्भा /औसा नियन्त्रण गर्ने उपायहरू :

फल भित्रको औंसालाई फल नोक्सान नहुने गरि मर्न सकिदैन। त्यसैले कृषकहरूले के बुझ्नु पर्छ भने यदि फालमा औसा परिसकेको छ भने त्यो औसा परेको फल भदौ असोज देखी भर्न थाल्छ। फल भुईँ भर्न साथ फल भित्रको छिप्पिएको औसा किरा माटो भित्र पसी अचल अवस्थामा बस्छ। केहि गरि औसा परेमा फल बोटबाट भरेन भने औंसाले फलको बोक्रा प्वाल बनाएर भुईँ मा भरी माटो भित्र गइ अचल अवस्थामा बस्छ। यसरी माटो भित्र बसेको अचल प्युपा अवस्था चैत्र बैशाख देखी वयस्क भिङ्गा बनेर फलमा प्वाल पार्न थाल्छन् र पुन फुल पारेर औसा पर्ने काम गरि रहन्छन्। त्यसो भएकोले फल भित्रका औसा माटो भित्र जान नदिनु नै राम्रो रोकथाम हो।

किरा संक्रमित फल प्लास्टिक थैलीमा राख्ने। फलको बोटमा चढेर फल लागेको हाँगा हल्कासँग हल्लाएमा औसा लागेका दाना मात्र भुईँमा भर्दछन। त्यो टिपी प्लास्टिक थैलीमा ७-१० दिन प्लास्टिकको मुख बाँधि हावा नछिर्ने गरि राख्दा गुमिसएर औसा मर्दछन्। भरेको फललाई गाड्ने; १ क्यु मिटर खाडल खन्ने र दिनदिने भरेको संक्रमित फललाई टिपी खाडल भित्र डेढ फुट बाक्लो हुने गरि माटोमा पुर्ने। संक्रमित/भरेको फललाई तातो पानीमा उमाल्ने वा गोवर ग्याँसमा हाल्ने वा पानी पोखरीमा संक्रमित फललाई डुबाई दिने। जे जसरी हुन्छ किराको औसा अवस्थालाई प्युपा अवस्थामा जान नदिनु बुद्धिमानी हुन्छ।

यी माथिका उपायहरूलाई प्रयोग गरियो भने औसा किरा माटो भित्र जान पाउँदैन र अर्को वर्ष भिङ्गा बन्न सक्दैन र औसा किरा नियन्त्रण हुन्छ।

प्लास्टिक भोलामा संक्रमित फल कसरि राख्ने :

भदौ असोज तिर फल भित्रका औसा ठुलाठुला भएर बढी रहेको हुन्छन र फल भित्रको रस गुदी खाएर फल खोक्रो पार्दछन र ति खोक्रो फल भुईँमा भर्दा औसा फलबाट निस्केर माटो भित्र गइ अचल अवस्थामा ५-७ महिना प्युपा भएर बस्छन् र पछि भिङ्गा भएर पुन चैत्र-बैशाख तिर अमिलोजात फलफूलमा फुल पार्ने काम गर्दछन र आगामी वर्ष पनि औसा बढाउने हुनाले यहि बेला औसाको रोकथाम गर्न प्लास्टिक वितरण गरिएको हो। प्लास्टिकमा भरेका फल संकलन गरि राख्ने र प्लास्टिकको मुख हावा नछिर्ने गरि बाँधी बगैँचाको एक छेउमा राख्ने। ७-१० दिनमा प्लास्टिक भित्रका सबै औसा मरि सक्छन र त्यो प्लास्टिक भित्रको फल खाडलमा गाडेर प्लास्टिक खाली वा सरसफाई गरि भर्दै गरेको फल संकलन गर्ने काम गरि रहनुपर्दछ। यसो गर्दा औसा माटो भित्र जानबाट रोकिने भएकोले किरा ब्यबस्थापन हुन्छ।

प्रदेश सरकार

भूमि व्यवस्था, कृषि, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय

कृषि विकास निर्देशनालय

बाली संरक्षण प्रयोगशाला

गण्डकी प्रदेश, पोखरा